

RECENZE

Případová studie zabývající se spoluprací Západočeské univerzity v Plzni s průmyslovými podniky s důrazem na využívané modely spolupráce a uplatňované formy zapojení odborníků z praxe je součástí kapitoly Spolupráce univerzit s průmyslem.

Souhrnný přehled výsledků projektu je uveden v závěrečné části „Shrnutí výsledků projektu“ a ještě doplněn závěrem samotné monografie.

Spolupráce vysokých škol a jejich fakult se subjekty ziskového soukromého, neziskového veřejného i neziskového soukromého sektoru je v současné době nanejvýš aktuální a žádoucí, neboť může být zdrojem významných pozitivních efektů, ať již v podobě transferu know-how, či alternativního zdroje finančních příjmů vysokých škol. Uvítat vydání publikace, která se této problematice podrobně věnuje, lze i s ohledem na skutečnost, že v podmínkách České republiky se jedná o první publikaci zpracovávající souhrnně dané téma. Ocenit je třeba rovněž zaměření monografie na technické vysoké školy a fakulty, které v této oblasti mají největší potenciál i zkušenosti a jejichž příkla-

dů dobré praxe ze spolupráce s externími subjekty mohou využít i ostatní typy vysokých škol a fakult.

Otázkou je, pro koho je tato monografie určena vzhledem k vysoké vědecké úrovni, na které je zpracována: celá publikace je protkána podrobnou charakteristikou používaných metod vědecké práce, precizním popisem aplikovaných postupů a neustálým odkazováním na další zdroje informací v podobě článků vydaných autorským kolektivem či závěrečné zprávy projektu. Nesporně publikace představuje cenný zdroj informací pro management vysokých škol na všech úrovních a pro odborníky MŠMT ČR, její využití z pohledu manažerů firem, které by bylo velmi žádoucí, lze však považovat za diskutabilní.

Závěrem lze konstatovat, že se jedná o ojedinelou publikaci, která komplexně zpracovává problematiku spolupráce vysokých škol s externími subjekty a současně otevírá prostor pro zamýšlení, diskuse a další rozšiřování znalostí odborné veřejnosti.

Liběna Tetřevová

ČADA, Karel; PTÁČKOVÁ, Kateřina; STÖCKELOVÁ, Tereza.

VĚDA A NEVLÁDNÍ ORGANIZACE – ZKUŠENOSTI, MOŽNOSTI, INSPIRACE.

Praha: Zelený kruh, 2009. 43 s.

Publikace vhodně vstupuje do současných sporů o podobu české vědy a její roli v rozvoji české občanské společnosti. Autorská trojice se hned v úvodu hlásí k režimu „kolektivního experimentování“, který reaguje především na požadavky spotřebitelů a komunit, na rozdíl od dominujícího režimu „ekonomie technovědeckých příslibů“, redukující vědecké poznatky na ekonomicky využitelné inovace. Koncept znalostní společnosti se tak před našima očima proměňuje ve „znalostní ekonomiku“. To s sebou přináší akcent na vysoce expertní znalost a technologie, přičemž zbytek společnosti se tak odsuzuje do role pasivního konzumenta produktů vědění druhých (v této souvislosti mě napadá paralela s Giddensovými vyvazujícími mechanismy, které člověka osvobozují od omezujících systémů typu rodina, komunita, ale zároveň ho nutí vše podřízovat logice racionálního kalkulu). Byť jsou oba režimy komplementární, vládní politikou

je prosazován právě jen ten druhý. Důsledky tohoto přístupu pocítují všichni akademičtí pracovníci v okamžiku vykazování svých vědeckých výsledků, které se zvrhlo v samoučelné sbírání tzv. RIVových bodů. Proti tomu autoři kladou zcela jiný systém „veřejné vykazovatelnosti“, v rámci kterého univerzity skládají účty za svou činnost společnosti, tedy občanům, v jejichž prospěch především mají rozvíjet vědecké bádání a vzdělávání. V centru pozornosti autorů se ocitají především výzkumné aktivity univerzit. Proti dosavadnímu laboratornímu přístupu je nám předložen výzkum zakotvený v komunitě, vycházející z definovaných potřeb společnosti, resp. jejich zástupců na místní úrovni. Komunita, reprezentovaná neorganizovanou veřejností či organizacemi občanského sektoru, je schopná podílet se na formulaci výzkumných priorit (ať již formou občanských porot či konsenzuálních konferencí), ale nabízí i další formy spolupráce.

Ano, řeč je o třetí roli univerzit. Tato myšlenka není v českém prostředí žádnou novinkou. Třetí role jako „přenos znalostí do společnosti“ se vyskytuje v *Bílé knize terciárního vzdělávání* (MŠMT, 2008), byť akcentuje spolupráci univerzit pouze s průmyslem. V letech 2008–2009 realizovala Nadace rozvoje občanské společnosti projekt Třetí role vysokých škol a občanská společnost, na jehož základě vydala stejnojmenný sborník (ve kterém má také členka autorské trojice svůj příspěvek). Obsahuje řadu zahraničních zkušeností s uplatňováním třetí role univerzit např. v Kanadě, USA, Švédsku, Finsku, Velké Británii a Španělsku, neopomíjí však příklady dobré praxe z českého prostředí (Masarykova univerzita v Brně, Caritas Olomouc, Slezská univerzita v Opavě). Autoři recenzované publikace přinášejí vlastní ukázky zapojení nevládních organizací do aplikovaných výzkumů, z nichž oceňují především Ekologický institut Veronica (ve spolupráci s MU Brno a MZLU) a Satelitní navigaci pro nevidomé (ve spolupráci s ČVUT). Ostatní uvedené příklady také vhodně doprovázejí text, jsou však z hlediska mechanismu spolupráce univerzit a dotčených subjektů komunity popsány příliš obecně, takže přinášejí inspiraci spíše v rovině možných výzkumných záměrů.

Přestože nastolená reforma české vědní politiky usiluje o propojení univerzit s dalšími společenskými aktéry, neuvažuje o neziskovém sektoru jako o relevantním partnerovi a díky požadavku na spolufinancování ho z podpory na poli aplikovaného výzkumu téměř vylučuje. Pravda je, že tento sektor je zmítán mnohými rozpory, oslabujícími jeho svébytnost a nezávislost. Velkou změnu přinese připravovaný zákon o VPO, který dle slov autorů knížky bude nahraovat především silným a profesionalizovaným NNO, což však může paradoxně přinést nové kapacity na realizaci výzkumných aktivit. Byť autoři vytýkají neziskovému sektoru především terminologickou rozkolísanost, které se také sami dopouštějí, mnohem významnější je přehlížení tohoto segmentu občanské společnosti obecně, a tím pádem i všech možných přínosů v rámci uplatňování třetí role univerzit. Ať se jedná o již zmíněný podíl na formulaci výzkumných témat, či pomoc při sběru dat. Nevládní organizace mohou efektivně zabezpečit přenos vědění do praxe („překlad“ poznatků pro konkrétní místo a užití) a představovat prostor pro interdisciplinární přesahy. Řada NNO nezbytně potřebuje vědecké expertizy při obhajování svých projektových záměrů i vlastní existence. Přístup k těmto poznatkům je však, jak připouštějí i autoři publikace, často omezený.

I stávající pokusy o spolupráci akademiků a pracovníků nevládních organizací narážejí na několik bariér, které autoři zmapovali pomocí individuálních i skupinových rozhovorů

(škoda, že metodologie výzkumu není lépe popsána a o přesném složení respondentů se lze jen dohadovat). Otevřeně přiznávají, že k přenosu vědění v současné době dochází pouze na úrovni konkrétních osob. Hovoří o osobní angažovanosti, která jde nad rámec běžných pracovních povinností a mimo už zmíněný systém RIV a vede až k obviněním z přílišného aktivismu v případě akademiků, ale i nad rámec únosné meze dobrovolnických hodin pracovníků NNO, kteří pak vykonávají mnohé z činností na „kyslíkový dluh“. Paradoxně tak mají oba sektory – nevládní neziskový a ten akademický – společný rys, založený na jejich faktickém podfinancování (a pro oba se stává životní nutností nekonečný koloběh psaní žádostí o grant či dotaci a podbízení se podnikatelské sféře). K činnosti ve svém volném čase mimo univerzitu se na základě dotazníkového šetření OPF Slezské univerzity v Opavě přiznalo 11 % respondentů z řad vyučujících. Jde o činnosti v NNO a příspěvkových organizacích, kde působí jako členové správních nebo dozorčích rad, jsou prostými členy, členy různých poradních orgánů, pracují jako konzultanti, supervizoři, poradci nebo facilitátoři interních procesů.

Další užívanou formou přenosu vědění je zapojování studentů, ať již jde o exkurze, tvorbu projektů, volbu témat závěrečných prací, povinnou praxi, nebo dobrovolnickou činnost, a zároveň zahrnování vybraných témat do vyučovaných předmětů. To je možné především v případech, kdy jsou do řad akademických pracovníků začleňováni odborníci z praxe, ať už jako zaměstnanci, externí vyučující, či vedoucí bakalářských a diplomových prací. Zkušenost ze společně realizovaných projektů odhalila fenomén, autory nazvaný „nekompatibilita časů“, projevující se v rozdílném tempu práce a rozhodovacích procesů, kdy se nevládní organizace zcela oprávněně vnímají jako flexibilnější a pružnější reagující na změny. Rytmus akademického roku také neumožňuje využít např. výsledky studentských prací v čase, kdy je nevládní organizace potřebuje. Na příkladu patientských organizací také autoři publikace demonstrují různé postoje nevládních organizací k univerzitám jako reprezentantům mainstreamového vědění (od podpory přes spolutvorbu až k negativnímu vymezení a opozici), se kterými se lze setkat i v jiných oblastech (např. v sociální sféře či kultuře). Zájmy akademické komunity se často diametrálně liší od potřeb cílových uživatelů realizovaných výzkumů, jejichž skutečná využitelnost je velmi nízká, a tak bývají univerzity nařčeny ze samoučelnosti.

Institucionalizované a systémové uplatňování třetí role univerzit by mohlo dle mého názoru (a doufám, že i v souladu s postoji autorské trojice) řadu překážek odstranit. Nejprve by však muselo dojít k pochopení obsahu tohoto pojmu. Zajíma-

RECENZE

vým počinem jsou třeba projekty zaměřené na nastavení systému odborných studentských praxí za přímé účasti potenciálních zaměstnavatelů (v minulosti realizovala např. CARITAS Olomouc nebo OSU, v současné době ÚSP Univerzity Hradec Králové). Autoři publikace také zmiňují možnost založení nevládní výzkumné instituce, které je však dáno specifickou genealogií – její zakladatelé obvykle pocházejí původně z akademického prostředí (viz příklad DAPHNE ČR). Touto cestou se zrodilo i brněnské Centrum pro výzkum neziskového sektoru, známé svou bohatou publikační činností a studii, z nichž mnohé vznikly na zakázku veřejné správy. Otázkou však zůstává finanční udržitelnost těchto nezávislých výzkumných středisek v českém monopolním vědeckém prostředí poté, co bude stávající podpora vyčerpána.

Knížka, byť útlá (43 stran), je nesmírně bohatá svým obsahem. Snad za to může pozadí vzniku této publikace (jde

o výstup projektu Rozvíjení spolupráce mezi nevládními organizacemi, veřejností a akademickým sektorem realizovaného právě NNO a podpořeného grantem CEE Trust), které implikuje jeden z hmatatelných příkladů spolupráce vědy a nevládní organizace, nebo už nazrál čas k vyslovení všech shromážděných poznatků a výzev. Kniha sama je jedním velkým apelem, který se obrací jednak k činitelům zodpovědným za vládní vzdělávací politiku, k samotným univerzitám a k jejich potenciálním partnerům – nevládním neziskovým organizacím – a v závěru formuluje řadu konkrétních doporučení. Já osobně vnímám jako největší přínos myšlenku vědeckých dílen (science shop), která by se snad mohla setkat s pozitivní odezvou na mém vlastním pracovišti, které se o rozvoj komunitních výzkumů pokouší v rámci svého primárního zaměření.

Zuzana Hloušková